

MEĐUNARODNI SUD ZA KRIVIČNO GONJENJE OSOBA
ODGOVORNIH ZA TEŠKA KRŠENJA MEĐUNARODNOG PRAVA
POČINJENA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE OD 1991. GODINE

IZJAVA SVJEDOKA

PODACI O SVJEDOKU:

Prezime: ROBERTS Ime: Alun Srednje ime:

Nadimak/pseudonim: _____

Prezime Ime Srednje ime

Telefon: Vsat 153.8000/ + 381(0)78.17250 Datum rođenja _____

Spol: Muški

Nacionalnost: _____ Vjeroispovjest: _____

Trenutno zanimanje: Službenik za odnose s javnošću i medije

Prethodno zanimanje: _____

Jezik/jezici koje govori: Engleski

Jezik/jezici koje piše (ako se razlikuje od navedenih): _____

Datum(i) razgovora: 27.08.1997. godine

Razgovor vodio: Ib Jul HANSEN

Prevoditelj: Nitko

Jezici korišteni tijekom razgovora: engleski

Imena svih osoba prisutnih tokom razgovora: ROBERTS i HANSEN

Potpisano/Parafirano: _____

ARR

IZJAVA SVJEDOKA

1. Zovem se Alun ROBERTS. Bio sam predstavnik za tisak i informiranje u sastavu Ujedinjenih naroda u Kninu, u UN-ovom sektoru Jug, u okviru mandata UNPROFOR-a. Otišao sam u Knin kao predstavnik za tisak sredinom rujna 1993. godine, i ostao na toj poziciji tijekom operacije Oluja do, otprilike, konca listopada 1995. godine.
2. Moj posao tijekom operacije Oluja, kao i prije toga, tijekom cijelog perioda UNPROFOR-ovog mandata u sektoru Jug, bio je da predstavljam politiku Ujedinjenih naroda lokalnom tisku u Kninu kao i preko linije sukoba, u Zadru i Splitu, putem tjednih sastancima sa tiskom; Također, da objasnim našu nazočnost lokalnoj javnosti, preko lokalnih radio postaja.
3. Prije operacije Oluja, kako sam već dvije godine bio u sektoru Jug, putovao sam već bio širom sektora s kolegama iz UN-a ali i preko linije sukoba, u Zadar, Split, Šibenik i u sektoru Sjever: gore do Zagreba. Smatrao sam da dobro poznajem teritorij, sela i situaciju u cjelini. Mnogo sam puta vodio lokalne hrvatske i srpske novinare, kao i strane novinare, u sela i na promatračnice UN-a duž crte bojišnice.
4. Za kratko vrijeme od početka događaja dana 4. kolovoza '95. godine, i momenta kada sam stigao do štaba Sektora, odmah sam primao telefonske pozive od predstavnika međunarodnog tiska. (Iako je hrvatski napad prekinuo normalne telefonske veze, pozive sam dobijao preko našeg Stožera misije u Zagrebu i centrale koja bi direktno prespajala pozive na moju liniju preko UN-ovog V-Sat sistema). Mojih prvih sat i nešto u uredu u jutro 4. kolovoza uključivalo je moje obavljanje telefonskih poziva preko V-Sat-a kao i to da od Ureda za komunikacije u četiri stožera bataljona tražim da Uredu za tisak pošalju preslike svih izvješća koja budu napravili. Situacija je bila veoma promjenljiva. Moj posao u prvim trenucima poslije izvedenog napada u okviru operacije Oluja bio je da dam obazriva zapažanja onoga što je UN-ov sektor Jug promatrao.

5. Kako su odmicali dani i tjedni, u to područje je stigao veliki broj predstavnika međunarodnog tiska. Moj posao je bio da osiguram da oni dobiju što preciznije informacije o stanju i o tomu što UN radi i vidi. Pod UN-om podrazumijevam zbirno informacije od Vojnih promatrača UN-a, Civilne policije UN-a, procijene zapovjednika našeg sektora UN sektora, Civilnih poslova UN-a, a posebice od naših UN akcionih timova za ljudskih prava (HRAT), formiranih nekoliko dana poslije operacije Oluja. I od naših UN bataljona za održavanje mira koji su još uvijek bili nazočni u sektoru, i ono što su oni opažali prateći stanje u svojim zonama odgovornosti.

6. Pitanje ljudskih prava je postalo ključna težišna točka kroz situaciju koja je po civile u selima bila očajna, i o tomu su osoblje UN-a i akcioni timovi za ljudska prava dokumentirali dosljedna svjedočenja o ozbiljnim povrijedama ljudskih prava. Gotovo svakodnevno sam radio i putovao s njima. Bio sam jedini pripadnik UN-a koji je imao foto aparat. Po povratku u Stožer sektora, često bih davao fono izjave predstavnicima međunarodnog tiska koji bi tijekom dana zvali naš Ured za tisak Sektora. U kasnijim tjednima, kako su se podmetanje požara i ubijanja nastavili, zainteresirani predstavnici međunarodnog tiska su došli osobno; ja bih odgovorao na njihova pitanja, ili bih uredio da zvaničnici UN-a, koji su također bili na terenu, opišu što su vidjeli tijekom dana. Želio sam da se profesionalci iz UN-a obrate tisku, a ne samo službenik za tisak. Takve informacije su uvijek bile bazirane na grupnim opservacijama – UN-ovi akcioni timovi za ljudska prava su se uvijek sastojali od 2-3 člana, plus prevoditelj i kad god bi Civilna policija UN-a ili Vojni promatrači UN-a išli izvan baze Stožera, uobičajeno ih je bilo dvoje ili /jedan/ uvijek plus jedan prevoditelj.

7. Dok sam bio UN-ov službenik za tisak, za sektor Jug, tijekom i poslije operacije Oluja, ja sam bio ta osoba koju bi mediji kontaktirali. Bio sam svjestan toga da me ljudi iz Hrvatske vojske i iz redova drugih vlasti poznaju jer sam davao tjedne brifinge za tisak, hrvatskom tisku u Zadru i Radio Zadru, o tomu kako UN ocjenjuje situaciju. Također, oni su mi rekli da prate moje UN-ovske izjave na Radio Kninu i Radio Korenici, kao i unutar samog područja Sektora.

8. Sjećam se da su me različiti hrvatski zvaničnici upozorili u nekoliko navrata. Doimali su se osjetljivim na nazočnost UN-a na terenu, na procjene UN-a i na našu nazočnost u pojedinim područjima što oni nisu baš posebice podržavali.

9. Jedan od tih slučajeva je bio nekoliko dana poslije našeg prvog sastanka s generalom ČERMAKOM, vojnim upraviteljem Knina, 8. kolovoza, kada nam je rekao da će UN imati slobodu kretanja na neposrednom području Knina. Od pripadnika Civilne policije UN-a (a kasnije i kroz informaciju dobijenu od višeg časnika UN-ovog sektora Jug) smo saznali bili da groblje u Kninu zaslužuje pozornost.

10. Ovaj časnik Civilne policije UN-a (Švedska ili Norveška) ostao je bio u svom smještaju tijekom operacije Oluja i nije išao u Stožer sektora tijekom 4. kolovoza. Rekao nam je da je to bilo tek pošto se granatiranje smirilo, kasno 5. ili rano 6. kolovoza, da će ići kolima jer nije bio siguran glede situacije, ali koristeći sporedne ceste. Jedan od ovih puteva omogućio mu je pristup groblju i rekao je da je vidio da su jedan njegov dio ravnali buldozerom. Rekao je da je vidio da je poveći dio bio iskopan, očišćen i proširen. Nije bio siguran, ali je mislio da je to bilo u pripremi za nove grobove. Po dolasku u Stožer sektora, on je ovo opisao i smatrao je da bi groblje trebalo provjeriti.

11. Moje kolege UN-ovci iz HRAT-ova i Civilnih poslova odlučili su bili da bi to trebalo biti jedno od prvih mjesta koje bismo trebali obići - ovo je bilo oko 10. kolovoza. Otkrili smo da je groblje pod kontrolom zvaničnika Civilne obrane. Nismo mogli sami tamo otići i pogledati iako smo trebali imati slobodu kretanja. Kninsko groblje je bilo na suprotnoj strani grada od baze UN-a, ali je bilo tik do glavne ceste za koju nam je rečeno da na njoj možemo vršiti ophodnju.

12. Moje prvo opažanje bilo je to da je na tom groblju nedavno bilo ukopa, ali gdje bi se normalno očekivala humka zemlje na koju bi došla uobičajena kamena nadgrobna ploča, na te svježe humke zemlje postavljeni su bili drveni križevi – veličine oko 90 x 50 cm. Također, sve je bilo u veoma urednom, aranžiranom i savršenom stanju organiziranog ukopa, s identičnim humkama i križevima.

13. Kada sam došao na groblje pokušao sam se odmaknuti od onoga što su moje kolege iz UN-a cijenile kao nadziranu turu i prezentaciju i pokuši sam pogledati okolo. Zvaničnici Civilne obrane doimali su se da nas žele /.../ da nas žele pratiti. Nisam nastavio jer sam smatrao važnim pridobiti njihovo povjerenje.

14. Otprilike tog istog dana, ili dan, dva kasnije, imali smo sastanak s generalom ČERMAKOM i drugim hrvatskim zvaničnicima u njegovu uredu. Na sastanku sam vidio, kako sam mislio, poznato lice jednog od časnika za vezu iz njihovog zadarskog ureda, a koji je bio smješten u istom hotelu kao i UN-ov ured za vezu. Na odlasku se ovaj pomoćnik gospodina ČERMAKA pomjerio prema vratima zajedno sa mnom. Nisam siguran da li je on bio /?profesionalni/ vojni časnik, ali je na sebi imao vojničku odjeću. Ljubazno, ali na ozbiljan način, mi je rekao da misli da bih ja trebao pokušati biti dio cijelog tima. Rekao je da je informiran da sam ja na groblju želio "testirati našu Civilnu obranu. Samo budi oprezan." Osjećao sam da su bili osjetljivi glede onoga što bi UN mogao vidjeti.

15. Aspekt osjetljivosti pojavio se i poslije našeg posjeta dolini Plavno, 25. kolovoza. Trebali smo se sresti s hrvatskom policijom iz Knina u jednom tamošnjem selu da čujemo probleme seljaka sa kojima smo se susreli dan ili dva ranije. Rekli su nam za napade u vidu podmetanja požara i za zastrašivanje što su vršili ljudi za koje su rekli da su bili odjeveni u vojne uniforme i govorili hrvatskim akcentom. Policiju nismo našli, ali smo usput u toj dolini vidjeli kolonu što je ličila na hrvatsku policiju ili više na kombije specijalnih jedinica, parkirane na rubniku ceste. Mogla je to biti policija s kojom smo se mi trebali sastati, ali sam se pitao čemu toliko mnogo džipova i kombija – koji su mogli prevesti oko 60 osoba. Tijekom te epizode naš je sastanak prekinut kad smo vidjeli da je selo na suprotnoj strani doline u plamenu. Požurili smo tamo u našim UN vozilima. Na putu prema tamo naišli smo na nekoliko žena kako trče niz malu stazu. Padala je kiša. Vikale su: "Došli su vojnici, došli su vojnici". Veoma uznemirene. Kad smo stigli u taj zaseok, zatekli smo nekoliko starica i jednog starca. Većina manjih objekata bio je u plamenu. Tijekom te prve posjete – a vratili smo se tu kasnije – našli smo dvoje ljudi koji su malo prije toga ubijeni. Jednom od njih je pucano u glavu iz neposredne blizine, a ležao je na krevetu u spavaćoj sobi.

16. Odlučili smo da odemo direktno u ured generala ČERMAKA u Kninu da izvjestimo o tome što smo vidjeli. U predvorju zgrade, pomoćnik ili glavni časnik za

vezu generala ČERMAKA, DONDO je sišao dole da se sretne s nama. Pitali smo da li hrvatske vlasti znaju da li se bilo što posebno događa u Plavnom. On je slušao, ali se doimao nesvjesnim. Moje kolege, E. J. FLYNN iz akcionog tima za ljudska prava, Maria Teresa MAURO iz Humanitarnih poslova i Benny OTIM, šef UNHCR-ova Ureda u Stožeru našeg sektora su opisali što smo vidjeli u Plavnom i Gruborima. Usljed toga što se to upravo bilo desilo i što su kuće još uvijek gorjele, urgirali su da bi hrvatske vlasti trebale brzo reagirati, otići u Grubore i otpočeti s očevidom. Usred razgovora pomislio sam da je čudno što me je časnik za vezu upitao zašto sam bio u Plavnom. Odgovorio sam zato što sam i ja bio na istom sastanku kao i UN-ov službenik za tisak. Taj je moment premašilo inzistiranje mojih kolega iz UN-a na brzom odgovoru /vlasti/. Sjećam se da su tražili da dobiju izvješće i nastavak izvješća i da on informira generala ČERMAKA. Ja sam mislio kako nisam osjećao neku veliku žurnost kod časnika za vezu. Nisam ga čuo da kaže kontaktiratićemo vas glede onoga što saznamo ili zašto policija nije došla na sastanak. Doimao se nezaodovljnim što je UN inzistirao i što je UN-ov službenik za tisak bio nazočan.

17. Prisustvovao sam nekolicini sastanaka između generala ČERMAKA i zvaničnika iz UN-ovog sektora /Jug/, posebice tijekom otprilike prvog tjedna nakon operacije Oluja. Nakon nekoliko sastanaka sa zvaničnicima održanim na temu tiska, moj je utisak bio da general ČERMAK nije bio redovni vojni zvaničnik. Odavao je utisak nekoga tko je svjestan svog zvanja, ali sam se pitao da li je želio surađivati. Hrvatska je upravo bila odnijela odlučujuću pobjedu. Poslije četiri godine, takozvana Srpska Krajina je bila uklonjena; Knin je bio kao posebna kruna. Da li bi takvi zvaničnici zaista razumjeli ili željeli pridržavati se i primjeniti obveze u svezi sa ljudskim pravima i sigurnosti za civilnu populaciju?

18. Prvi sastanak između zvaničnika UN-ovog sektora Jug i generala ČERMAKA održan je u utorak, 8. kolovoza. Bilo je to u njegovom uredu, u središtu Knina. UN-ovu delegaciju je predvodio general Alain FARAND, zapovjednik UNPROFOR-ovog sektora, sa nekolicinom kanadskih časnika UN-a iz Stožera sektora Jug, zatim članovima Civilnih poslova UN-a, Benny OTIMOM iz UNHCR-a i časnikom za ljudska prava UN-a, EJ FLYNNOM. Glavne točke ovog sastanka bile su rasprava glede potreba zapovjednika UN-ovog sektora Jug za ponovnom uspostavom potpune slobode kretanja.

19. General FARAND je pokušao da jedan APC /oklopni transporter/ UN-a izvrši ophodnju po Kninu već navečer u subotu, 5. kolovoza – par sati nakon što je Hrvatska vojska preuzela kontrolu nad gradom. Ja sam bio u tom oklopnom transporteru sa otprilike 10 drugih vojnih pripadnika UN-a, međunarodnih službenika civila i barem jednim lokalnim prevoditeljem. Transporter je uspio izaći iz baze, proći skupinu hrvatskih vojnika i preći 200 metara do raskrsnice Drniš - Knin. Skrenuo je na raskrsnici, ali je prešao samo 50 metara puta ka benzinskoj crpki koji vodi prema Kninu, prije nego su ga zaustavili pripadnici Hrvatske vojske, mislim, u džipovima. Nakon nekog vremena, naš se oklopni transporter vratio u bazu. Slijedećeg dana, u subotu 6., UN je ostao u bazi. Te je večeri predsjednik TUĐMAN došao na ceremoniju na tvrđavi, kojoj je prisustvovao general FORAND i još nekoliko zvaničnika iz UN-ovog sektora. U ponedjeljak ujutro, 7. kolovoza bila je posjeta SRSG /specijani predstavnik generalnog sekretara/, gospodina AKASHIJA. Nije bilo nikakvih pokušaja UN-a da izvrši ophodnju tijekom niti jednog od ta dva dana. Zbog toga uopće nismo znali što se dešavalo u Kninu tijekom tog perioda, niti što se dešavalo u okolnim selima, gdje su UNPROFOR, UNHCR i UNCIVPOL uobičajeno vršili ophodnje.

20. Na sastanku održanom 8. kolovoza, sjećam se da je general ČERMAK objasnio svoju zvaničnu poziciju. Rekao je da je on nadležna osoba koju treba kontaktirati glede svih pitanja potreba UN-a, da će nam on biti glavna osoba za kontakt, da je on nadležan za sigurnost u i oko Knina, te da je odgovoran za ponovno uspostavljanje hrvatske vlasti na tom području. U svezi glavne točke, ponovnog uspostavljanja potpune slobode kretanja, general ČERMAK je odgovorio generalu FORANDU da situacija trenutačno nije sigurna, ali da se nada da će uskoro biti. General FORAND je jasno stavio do znanja da UN, kao i ranije, može sam odlučiti o mjerama da zaštiti svoje osoblje prilikom vršenja ophodnji. Benny OTIM iz UNHCR-a je istakao da UNHCR čak i tijekom borbi mora obići civile radi humanitarnih potreba – bilo je hitno potrebno da UNHCR krene u sela radi procjene situacije i tamošnjih potreba. Također se raspravljalo i o tome kada bi civilno osoblje moglo otići da vidi u kakvom su im stanju smještaj, stvari i, ukoliko bude sigurno, vratiti se. General FORAND je urgirao da se odmah dozvoli puna-potpuna /sic/ sloboda kretanja. I morala bi biti neograničena – bez pratnji. General ČERMAK je izjavio da

bi, kao prvi korak, on pristao na slobodu kretanja glavnom cestom koja je išla skroz duž grada i po njenim sporednim ulicama. Sjećam se da je general FORAND to prihvatio, ali inzistirajući na tome da je UNPROFOR trebao potpunu slobodu kretanja, ne samo u i oko Knina već i u zonama odgovornosti svoja četiri bataljona mirovnih snaga: KenBat /Kenijskog/, Can Bat /Kanadskog/, Czech Bat /Češkog/ i JorBat /Jordanskog/ bataljona, i to čim prije.

21. Sjećam se da je na kraju tog sastanka general FORAND rekao generalu ČERMAKU da bi trebao vidjeti da, ukoliko se nešto desilo u područjima gdje UN nije mogao vršiti ophodnju, da će on/UN, morati zabilježiti da je ovo incident za koji će hrvatske vlasti morati preuzeti potpunu odgovornost jer je UN bio spriječen /u tome da ima/ potpunu sloboda kretanja. Rekao je generalu ČERMAKU da je itekako u njegovom najboljem interesu i interesu hrvatskih vlasti da dozvole UN-u da slobodno vrši ophodnje, kako bi mogao dati sopstvene procjene.

22. Mislim da je kasnije tog istog popodneva, 8. kolovoza moguće bila jedna ophodnja UN-a u oklopnom transporteru. Ali se sjećam da je srijeda, 9. bio dan kada su prve ophodnje ušle u grad. To je bio dan kada je nešto osoblja UN-a otišlo da obide svoje smještaje.

23. Prošlo je bilo 5 dana od prvog momenta operacije Oluja, od 05:00 sati u petak, 4. kolovoza do srijede ujutro, 9. kolovoza, kada prve ophodnja UN-a u Kninu, i to samo duž glavne ceste i duž bočnih cesta. Jedina spoljna nazočnost UN-a prije toga, ali ne kao ophodnja, bila je ujutro 5. kolovoza. Ovo se desilo poslije iznenadnog pojavljivanja liječnika iz kninske bolnice na ulazu u bazu UN-a, koji je tražio pomoć UN-a i vidio sam kako 1 ili 2 oklopna transportera idu u bolnicu da izvedu i natrag u kamp dovedu, kako smo razumjeli, teško ranjene vojnike Srpske vojske Krajine. Što se tiče oklopnih transportera i džipova UN-a koji su 7. kolovoza išli da susretnu specijalnog predstavnika generalnog sekretara, gospodina AKASHIJA i njegovu delegaciju koja je stigla helikopterom na nogometno igralište u središtu grada, oni su izašli iz baze isključivo iz razloga da sretnu gospodina AKASHIJA i radi njegove posjete, koju su nadzirale hrvatske vlasti. U tih pet dana UN nije bio u mogućstvu vršiti ophodnju, izrađivati procjene, niti imati bilo kakva konkretna saznanja u svezi dešavanja u Kninu.

24. Sjećam se konferencije za tisak koju je održao specijani predstavnik generalnog sekretara, gospodin AKASHI, u Stožeru sektora Jug, poslijepodne 7. kolovoza 1995. godine. Većina ljudi iz tiska su zapravo bili strani novinari koji su stigli zajedno s gospodinom AKASHIJEM u helikopteru. Ovo je bila važna konferencija za tisak. Skupinu sudionika činili su gospodin AKASHI, s njegove lijeve strane je sjedio general ČERMAK, a s desne Husein EL-ALFI, šef Civilnih poslova; pripadnici UN Civilne policije su također sudjelovali u skupini, ali sam primjetio da je general FARAND sjedio na kraju stola. Pitanja su bila upućena gospodinu AKASHIJU. Sjećam se kako je govorio da su ga kolege iz UN-ovog sektora Jug ukratko informirale, kao i to da je imao priliku susresti se s hrvatskim zvaničnicima i posebice s generalom ČERMAKOM. Na većinu pitanja specijani je predstavnik generalnog sekretara odgovarao diplomatski, govoreći kako u toj fazi UN ne mogu dati punu procjenu. Ali da su ljudska prava i zaštita svih civila važan aspekt. Kako je general ČERMAK sjedio do specijalnog predstavnika, gospodina AKASHIJA doimalo se prilično jasnim da je on predstavljao vlast Hrvatske i kao takav se i obratio tisku.

25. Sjećam se dva pitanja tiska koja su uputili novinari za koje sam znao da od ranije imaju iskustva u izvještavanju iz ratnih područja. Jedno od tih pitanja je uputio Brent SADLER, koji je u to vrijeme izvještavao za ITN TV vijesti, čije je sjedište u Londonu ili je možda već tada počeo raditi za CNN. On se sa svojom TV ekipom doveo iz Zagreba, preko sektora Sjever. Snimali su u Petrinji i Glini, pa se potom odvezli dolje u Knin. Sjećam se njegovog pitanja -između ostalog: *Gospodine AKASHI, da li Vi to nama govorite da zaista iskreno možete prihvatiti uvjerenja hrvatskih zvaničnika za štovanje ljudskih prava, kad smo jutros vozeći se prema Kninu vidjeli situacije koje ne idu tome u prilog? Kako uopće možete reći da UN može očekivati takve garancije...?* A odgovor specijalnog predstavnika je bio taj da je hrvatskim vlastima rekao što očekuje, uključujući i generalu ČERMAKU osobno; da UN očekuje najveće moguće poštivanje principa u svezi sa ljudskim pravima i da će UN pomno pratiti situaciju.

26. Drugo pitanje je postavio Ray BONNER iz *New York Timesa*. Rekao je da se pitao zašto nije bilo procjene zapovjednika UN-ovog Sektora na konferenciji za tisak. Onda je postavio pitanje koje nije išlo preko gospodina AKASHIJA, već je izravno bilo upućeno generalu Alainu FORANDU. Bilo je da ... *kao zapovjednika vojnog*

dijela UN-a ovdje, prije i poslije operacije Oluja, kakva bi bila Vaša procijena situacije...? Po mom sjećanju, odgovor je bio u često iskrenom maniru generala FORANDA, u smislu da, dok je UN ranije morao raditi s neprofesionalnom vojskom krajiških Srba, njih je sad zamijenila bila podjednako neprofesionalna vojska sa hrvatske strane. Pozvao se na događanja ispred ulaza u Stožer sektora, kao i na to da je u četiri prethodna dana UN bio ograničen na bazu u sektoru Jug tako da ljudska prava nisu mogla biti verifikovana.

27. Sjećam se dvije situacije kada se general ČERMAK doimao zabrinutim. Jedanput je to bilo kada su DP /raseljena lica/ srpske nacionalnosti formirala svoj mali odbor u bazi UN-a koji bi ih zastupao na sastancima s UN-om, kao i sa hrvatskim zvaničnicima. Razlozi za njihovu zabrinutost išli su od toga kad bi mogli otići – dakle, kakva bi uvjerenja mogli dobiti po pitanju sigurnosti za one koji se žele pokušati vratiti u svoje domove u Kninu, kao i pitanje onoga što je UN radio po pitanju aranžiranja dozvole za to da većini bude dopušteno da napusti bazu Stožera. I također, da podnose predstavke koje se tiču raseljenih lica srpske nacionalnosti muškog spola sa spiska koji su hrvatske vlasti dale UN-u, a koja su /hrvatske vlasti/ želele da im budu predata kao osumnjičeni za ratne zločine.

28. Na sastanku koji se održavao u blizini prednjeg ulaza u bazu, za stolom sa raseljenim licima srpske nacionalnosti u prvom dijelu je bilo četvero Hrvata koji su došli tražiti svoje rodake. Imali smo nekoliko mješovitih porodica među raseljenim licima unutar baze. Slijedećem dijelu je prisustvovao general ČERMAK. Raseljena lica srpske nacionalnosti su tražila da prisustvuje i nekoliko zvaničnika iz UN-a. Ja sam bio jedan od njih. Razgovaralo se o tome tko je predstavnik raseljenih lica kao i o mjerama koje se poduzimaju da se osigura to područje. Osjećao sam da general ČERMAK želi zadobiti njihovo povjerenje. Saslušao je njihove probleme, ali sam osjećao da su ljudi koji su bili u veoma neizvjesnoj situaciji bili pod velikim pritiskom da sagledaju situaciju na način kako ju je on predstavljao. U jednom trenutku bila je pauza. Ja sam izložio moj prijedlog raseljenim licima rekavši samo da ne moraju pristati na bilo što ovdje i sada, "možete razgovarati i tražiti drugi sastanak". On je odgovorio, malo nestrpljivo, da ne misli da mi trebamo tvoje UN-ovske komentare glede ovoga".

29. Također se sjećam noći petka 14. rujna 1995, što je bilo prije subote, 15. rujna, i velikog konvoja autobusa kojemu su hrvatske vlasti dozvolile da iz Hrvatske odvezu čitavu srpsku zajednicu (njih oko 900) koji su ranije bili u ili su došli u bazu sektora Jug u periodu od večeri 4. kolovoza pa nadalje. Bilo je 35 autobusa. Kao dio dogovora kojim je dozvoljeno srpskim raseljenim licima da odu postojala je odredba da 19 Srba, muškaraca, koji su bili među raseljenim licima koja su našla utočište u bazi, budu predati hrvatskim vlastima. Ovo je bilo zbog toga što je tijekom više od tjedan dana sastanaka i intervjuja koje je odvjetnik iz Hrvatske, imenovan od strane UN-a, održavao sa raseljenim licima muškog spola u zgradi Stožera sektora, otkriveno da je bilo dovoljno informacija da sa spiska muškaraca Srba, datog hrvatskim vlastima, njih oko 19 bude identificirano da trebaju odgovorati za optužbe o aktivnostima u svezi s ratnim zločinima. Ova točka je nekoliko tjedana bila predmetom sporenja u šta su bili uključeni viši zvaničnici UN-a iz Stožera UNPROFOR-a u Zagrebu, koji su insistirali na jasnim i pouzdanim dokazima a ne samo na spisku imena.

30. Bilo je to osjetljivo vrijeme te noći, jer je 19 muškaraca izašlo, koje je osoblje UN-a otpratilo do glavnog ulaza u bazu UN-a, gdje su predati hrvatskoj policiji i drugim zvaničnicima, i stavljeni u dva hrvatska autobusa koja su bila prakirana kod ulaza. Kako su izlazili, desio se incident:

31. Tu su bile dvije hrvatske TV ekipe koje su snimale odmah ispred ulaza. Mi smo imali UN-ovu TV ekipu koja je stigla iz Ureda za tisak iz Stožera u Zagrebu, koji su snimali i intervjuisali zvaničnike UN-a i raseljena lica, Srbe u bazi Sektora. UN-ova TV ekipa je bila tik unutar ulaza u bazu. Bilo je puno ljudi na strani UN-a koji su se motali po bazi, kao i hrvatskih zvaničnika ispred ulaza u bazu. General ČERMAK je bio nazočan i očigledno je nadgledao situaciju. Nazočni su također bili general FARAND - zapovjednik Sektora UN-a i pukovnik Andy LESLIE, načelnik Stožera i dobar broj vojnika UN-ovih mirovnih snaga u Stožeru. Stojao sam tačno unutar ulaza i, kako je ovih 19 muškaraca izlazilo vani jedan za drugim, tako sam vidio da jedna hrvatska TV ekipa pali svjetlo za noćno snimanje na svojoj kameri i počinje snimati te ljude izbliza, praveći snimke njihovih lica, ovih koji su prolazili u redu i ulazili u autobuse.

32. Znam da je se E. J. FLYNN, šef HRAT-a nalazio u blizini. Za ove muškarce je potvrđeno da su osumnjičeni, ali su se još uvijek imali suočiti s optužbama i sudom. Snimati osumnjičene kamerom i identificirati ih bilo je, u najmanju ruku, neprofesionalno. E. J. i ja smo otišli do generala ČERMAKA zamoliti ga da intervenira. Sjećam se da je general ČERMAK odgovorio da je to bilo samo za potrebe bilježenja. Implicirao je da je to bio privatni video tim i da bi naša sumnja trebala biti otklonjena. Ali na drugoj strani filmske kamere bio je logo jedne od glavnih hrvatskih TV stanica. Vidio sam da se i dalje snima, nakon što sam /im/ rekao da bi trebali prestati. Pitao sam našu televizijsku ekipu UN-a da dodu do ivice ulaza, izašao s njima i dogovorili smo se da snimimo ekipu Hrvatske televizije /također: 'hrvatsku TV ekipu'/ i to što su radili. Sve se odigralo veoma brzo.

33. Snimali smo oko 20 sekundi a onda smo se vratili u ulaz Stožer. General ČERMAK je prišao s jednim ili dvojicom hrvatskih zvaničnika. Nisam bio siguran da li bi moglo doći do zahtijeva da se kamera UN-a konfiskuje, iako smo bili u bazi UN-a, pa sam pomjerio taj tim UN-a dalje. General ČERMAK je, nadalje, podigao prst i ispred nekog od pripadnika UN-a, izjavio u smislu "Pazite, dosta nam je ovoga" i mi/ja bi trebal "Paziti". Znao sam da je to osjetljivo za sve. Pokušao sam odgovoriti i držati se problema. Manje-više, rekao sam da "Mislim da nije ispravno ovo što se radi i da Vi to znate. To je razlog zašto je TV ekipa UN-a snimala vašu TV ekipu." Rekao sam da je ovo UN-ova baza i da televizijska ekipa UN-a ima pravo to zabilježiti. To je bila napeta situacija, no otišao je uzrujan. Znam da je general FOAND /sic/, sa nekima od svojih ljudi iz Stožera stojao tu, u blizini.

33 A. Kao službenik za tisak, bio sam jedan od pripadnika UN-ovog sektora Jug koji je putovao u tom konvoju od 35 autobusa dana 15. rujna 1995. godine, koji je iz baze sektora Jug i Hrvatske do granice sa Srbijom autobusima prevezao oko 900 raseljenih lica. Ja, kao i drugo osoblje UN-a i UNHCR-a, koji smo bili u pratnji ovog konvoja, možemo dati opise o nevolji.

34. Postavili ste mi pitanje u svezi sa sastancima sa generalom Antom GOTOVINOM, zapovjednikom Operativne zone Split Hrvatske vojske (HV), koji je učestvovao u planiranju napada operacije Oluja. Što se tiče Stožera UN-ovog sektora

Jug, mogu reći da smo znali da je general GOTOVINA bivši pripadnik Francuske legije stranaca koji se vratio da pomogne svojoj mladoj neovisnoj Hrvatskoj.

35. Prvi put sam ga sreo otprilike u kasnim mjesecima 1993. godine, kada sam bio u pratnji tadašnjeg zapovjednika sektora, pukovnika Georgea OEHRINGA, iz Kanade, i još nekih zvaničnika iz Stožera UN-ovog sektora. Sastali smo se u štabu generala GOTOVINE u Zadru. Pukovnik OEHRING je dobio dozvolu iz Stožera misije UNPROFOR-a da pokuša na lokalnom vojnom nivou pokrenuti razgovore za lokalni prekid vatre - /između/ Operativne zone Split Hrvatske vojske, i srpske vojske južne Krajine. Sastanak je bio srdačan. General GOTOVINA je bio otvoren, slušao je i davao svoje reakcije, koje su, kako pamtim, izražavale podršku. Pukovnik OEHRING mi je djelovao zadovoljan sastankom i osjećao sam da smo se sreli sa zapovjednikom koji je uživao određeni stupanj slobode da sam donosi neke od odluka na lokalnom nivou.

36. Jedan drugi sastanak koji smo imali s generalom GOTOVINOM, a kojim je predsjedavao pukovnik OEHRING, održao se blizu crte bojišnice, kako bi se pokušali dogovoriti glede nacrtu prijedloga o lokalnoj obustavi vatre. Dok je general GOTOVINA prisustvovao kako bi pregovarao, viši časnik sa srpske strane, koji je mogao donositi odluke, nije došao na ovaj sastanak.

37. General bojnik Rotislav KOTIL iz Češke Republike zamjenio je pukovnika OEHRINGA na mjestu zapovjednika sektora Jug otprilike u srpnju 1994. godine. Sjećam se sastanka održanog 18. studenog '94. na zemuničkom raskrižju u ZOS (zoni razdvajanja) koja je bila uspostavljena kao dio zagrebačkog dogovora o prekidu vatre iz ožujka 1994. godine. Ovo je bio sastanak združene vojne komisije kako bi se pojačala ekonomska suradnja dogovorena na nedavnim razgovorima između strana /u sukobu/. General GOTOVINA je prisustvovao a, pod /okriljem/ UN-a, održani su razgovori sa pukovnikom POZNANOVIĆEM iz srpskog Sjevernodalmatinskog korpusa, kako bi se razriješilo nekoliko pitanja. UN je tražio od njih dvojice da pristanu na to da uklone vojne pozicije unutar zone razdvajanja, posebice na jugoistočnom dijelu zone razdvajanja, kod Karaule-Vranovača. General GOTOVINA je i ovaj put bio kooperativan.

38. Gledajući unazad, smatrao sam da se činilo da se početkom 1995. godine raspoloženje mijenja. Sjećam se sastanka poslije protesta koji je zapovjednik sektora uložio kod generala GOTOVINE poslije ozbiljnog incidenta koji se dogodio 19. ožujka 1995. godine. To jutro je zapovjednik sektora, general KOTIL, s nekoliko UN-ovih mirotvoraca pokušao otići do OP /promatračnice/ UN-a na Vranovači, na jugoistočnom kraju sektora, visoko na Dinari, na samoj granici s BiH. Njemu se pridružio zapovjednik Kenijskog bataljona, koji je bio odgovoran za taj dio UN-ovog sektora. Svo osoblje UN-a nosilo je plave kacige. Prije nego što je krenuo gore, general KOTIL je informirao lokalne Srbe iz Krajine kao i vlasti hrvatske vojske o posjeti. Problem za osoblje UN-a koje je bilo visoko na Dinari je bio taj što je srpska strana pomjerala svoju promatračnicu do tik ispod promatračnice UN-a, ali se onda i hrvatska strana pomjerala na točku koja je bila veoma blizu, tik iznad promatračnice UN-a. General KOTIL prijavio je da kako su on i grupa ljudi s kojom je bio išli ka promatračnici UN-ovom stazom, na čistini, izuzimajući par stijena, da ih je Hrvatska vojska/bosansko Hrvatsko vijeće obrane direktno gadalo iz pušaka i strojica. Prijavio je da je napad trajao preko sat vremena; pripadnici UN-a bili su tu vezani, da je napad /dolazio/ sa udaljenosti od ne više od 300 metara od pozicija hrvatskih vojnika/bosansko hrvatskih vojnika koji su se mogli jasno vidjeti, baš kao što su i njima mirotvorci UN-a bili vidljivi. Prijavio je da se paljba pojačala kada se UN pokušao povući, s tim što je jedan časnik UNMO /Vojnih promatrača UN-a/ pogoden u uho. Upravo u momentu kada je KOTIL želio pozvati zračnu podršku NATO-a, grupa UN-ovaca se uspjela povući nazad i niz stazu. Izvješće generala KOTILA toga dana Stožeru misije UNPROFOR-a, opisuje to kao: "Bez ikakvog uvijanja, taj napad je bio namjeren pokušaj da se ubije osoblje UN-a."

39. Prisustvovao sam sastanku održanom ubrzo poslije ovoga u stožeru generala GOTOVINE u Zadru, održanog u cilju razmatranja ovog incidenta. Primjetio sam da otprile 8 vojnika Hrvatske vojske sjedi duž /zida/ u dnu prostorije. S generalom KOTILOM bila je nekolicina zvaničnika iz UN-ovog sektora Jug, uključujući pukovnika Andy LESLIEA, koji je također bio među UN-ovim osobljem napadnutim na Dinari i koji je kasnije nastavio obavljati dužnosti načelnika /Službe/ operativnih poslova komandanta sektora, generala Alaina FORANDA. General GOTOVINA je saslušao žalbu koju je iznio general KOTIL. Jasno je stavio do znanja da su lokalne hrvatske vojne vlasti bile unaprijed informirane; ukratko, nagovijestio je da je to bilo

neprofesionalno, i da želi dialog kojim bi se ponovno uspostavila suradnja /sic/. Sjećam se da je odgovor isprva bio smiren, ali se onda general GOTOVINA uznemirio. Sjećam se da sam se iznenadio kada je on generalu KOTILU rekao nešto kao, između ostalog, "onda, slijedeći put kada budete željeli ići na tu lokaciju bolje bi Vam bilo da me možda osobno informirate, generale KOTIL, jer u suprotnom ja ne mogu biti siguran da ćete biti bezbjedni." Sjećam se da je general pokušao vratiti tijekom sastanka na temu suradnje. Neki je razgovor uslijedio, ali se sjećam da je general GOTOVINA bio uznemiren. Rekao nam je da bi, kada bi imao izbora, on između ostalog, "volio da Vas nacrtam u stripu u novinama na smiješan način, jer to je ono što ja mislim da Vi jeste." Znam da smo razgovarali o tom sastanku poslije toga i da smo razgovarali o slijedećim koracima.

40. Također se sjećam sastanka održanog u zoni razgraničenja na benkovačkom području Sektora. Bilo je to kada su hrvatska raseljena lica blokirala točku unutar zone razgraničenja preko koje se vršila logistička opskrba, a za koju je bilo dogovoreno da ju koriste veliki kamioni Kanadskog bataljona za opskrbu. Sastanak je bio u cilju razriješenja zašto neki kamioni Kanadskog bataljona s hranom i vodom po prvi puta za otprilike tjedan dana blokade nisu mogli proći. Hrvatske vlasti su rekle da su raseljena lica djelovala spontano. Ali UN-ov sektor Jug i Kanadski bataljon smatrali su ovo organiziranom akcijom. General GOTOVINA je bio tamo, i zajedno sa još nekim zvaničnicima, razgovarao o ovom problemu sa tadašnjim zamjenikom zapovjednika UN-ovog sektora Jug, pukovnikom Billom MORTONOM i drugim zvaničnicima UN-a. Međutim, odmaknuo se od /?učesnika sastanka/, i prišao mi kako bi mi rekao da smatra da su UN informacije koje dajem netočne i da one održavaju nade Srba. Rekao je da su me čuli na Radio Korenici (na području Like), i rekao je, između ostalog: "to što spominjete tu riječi 'Krajina'. Trebate znati da ne postoji mjesto 'Krajina'. Trebate reći Srbima da se oni nalaze u Hrvatskoj, /?budite dio Hrvatske i zaboravite snove o nečemu, Vi ste odgovorni za ovaj propust." Tako je bilo.

41. Rečeno mi je za jednu prigodu koja se desila poslije operacije Oluja; mislim da je to bilo u prvoj polovini rujna '95. godine, kada je general GOTOVINA zamolio generala Alaina FORANDA, komandanta sektora Jug, da prisustvuje jednom sastanku u Kninu. On je otišao sa drugim viokim vojnim zvaničnicima UN-a. Ja nisam bio nazočan na tom sastanku, ali mi je poslije njega rečeno da je general GOTOVINA rekao generalu FORANDU da ga je pozvao zato što mu je htio pokazati njegov

zimski stožer u Kninu. General FORAND je izvjestio da je na tom sastanku general GOTOVINA iznio nekoliko pritužbi protiv UN-a, uključujući i to da pružamo utočište ratnim zločincima u bazi sektora Jug. Rekao je da je general GOTOVINA bio ljut, ali da je iznosio ove stavke zbog postizanja efekta kod svojih časnika i zvaničnika UN-a.

42. Izvješće generala FORANDA o ovom sastanku, koje je poslano u Stožer misije u Zagrebu, sadržavalo je specifičan paragraf. Ja sam dobio primjerak toga. To je bilo da je general GOTOVINA izjavio generalu FORANDU pred njegovim časnicima i UN-ovim zvaničnicima da želi da general FORAND zna da, između ostalog, "mi smatramo da je Alun ROBERTS špijun i da bi, neovisno od toga što radi, mogao biti eliminiran bude li viđen na ulici. Njemu se ne može garantirati dalja sigurnost..." General FORAND mi je kasnije rekao da sam nije mogao biti siguran ali da je to izgledalo kao jasna prijetnja. Smatrao je da bi i ja trebao biti oprezan i da se neko vrijeme ne bi trebao kretati okolo. Smatrao je ovo ozbiljnim i smatrao je da nema alternativu nego da opiše prirodu prijetnje u svom izvješću sa ovog sastanka za Stožer UNPROFOR-ove misije u Zagrebu. Po mom saznanju, u Stožeru mislije /pripadnici/ UN-a su ovo smatrali jasnim kršenjem uobičajenih konvencija da vojni zapovjednik na zvaničnom sastanku osobno prijeti međunarodnom zvaničniku iz UN-a. Rečeno mi je, a i znao sam za to, da postoje jasne procedure ako jedna od strana u konfliktu ima prigovore na rad UN-ovih zvaničnika. I pritužba bi bila uzeta u razmatranje. Kada sam saznao za ovaj sastanak i vidio izvješće o njemu, nisam bio siguran, ali sam imao svoju procjenu koju sam prenio odvojeno.

43. Pitate me koja su bila moja opažanja u svezi sa grobljima u Kninu i Gračcu.

Prvi put kad sam s kolegama iz UN-a otišao na kninsko groblje bilo je kada smo još pokušavali uspostaviti punu slobodu kretanja, što nam je general ČERMAK rekao da ćemo imati. Bio je, mislim, 10. kolovoza 1995. godine.

44. Iz onoga što je jedan pripadnik Civilne policije UN-a primjetio, znali smo da treba provjeriti groblje. Ovaj časnik UN-a nije došao u bazu sektora Jug tijekom operacije Oluja. Rekao je da je ostao u svom smještaju da bi zaštitio gazdaricu i njenu obitelj kod kojih je stanovao. Njega hrvatske vlasti tako nisu ograničile na bazu, kao što su to nas u danima poslije napada. Rekao nam je da se dan ili dva poslije /napada/ počeo voziti unaokolo i da je oko 6. ili 7. /sic/ došao na groblje u Kninu. UN je znao da je to prije rata bilo mješovito pravoslavno i katoličko groblje. Iako je izvršio bio

promatranja, jednog su ga dana zaustavili i blokirali i rekao je da je vojska bila veoma osjetljiva po pitanju toga što on pokušava tamo ići.

45. Mi smo otišli, ali nas je vojska zaustavila rekavši nam da odemo u ured Civilne obrane. Otišli smo tamo i na kraju su nas odveli na groblje. Kako smo se /?vozili glavnom cestom/ koja vodi kroz grad do kninskog groblja, s lijeve strane smo mogli vidjeti da je mali zid na početku groblja oboren i da je tu jedna veliki iskop s nešto drvenih križeva i jedna velika iskopana rupa. Taj pripadnik Civilne policije UN-a nam je to tako i opisao. Kasnije sam snimio fotografiju. Na groblju smo bili pod pratnjom, ali više da smo bili pod nadzorom. Iz Civilne obrane nam nisu dozvoljavali da se sami krećemo. Najprije su nas proveli kroz glavni ulaz odakle smo pješice otišli do krajnjeg desnog kuta. Tu smo vidjeli oko 18-20 križeva iznad manjih i svježih humki zemlje, i svi su bili označeni brojevima, prilično po redu, s lijeva na desno. Zatim u kutu, normalno na ove križeve, bio je drugi red križeva. Samo su 2 ili 3 križa na sebi imala imena.

46. Prvo što sam pomislio bilo je što su značili brojevi na križevima? Objašnjenje dato od Civilne obrane bilo je da imena nisu bila napisana na svim križevima zato što je bilo nemoguće identificirati sve ljude. Međutim, za svaki ovaj broj prikupljeno je što je moguće više podataka, tako da je oznaka bila stavljena na nožni palac leša i broj na oznaci na nožnom palcu odgovarao je broju na križu koji je bio iznad groba. Pitali smo zašto su, u jednom redu, svi brojevi na križevima u /pravilnom/ nizu. Da li je bilo moguće mrtva tijela skinuti s kamiona ili donijeti ovdje – nije bilo lako dovesti sam kamion baš na groblje – i onda tijela položiti po oznakama na nožnim palcima? Moje kolege iz UN-a su mislile da objašnjenje nije jasno, no složili smo se da je dobro prezentirano, kao da je /.../ razmišljajući za budućnost, ako bismo mi ili netko drugi postavili takvo pitanje.

47. Zabilježili smo brojeve na blokovima. Zvaničnici iz Civilne obrane nisu bili u mogućnosti ili nisu htjeli da nam kažu kako su ti ljudi umrli.

48. Zatim su nas odveli jednom stazom ka jednom manjem objektu, što je bilo poput objekta koji je koristio grobar. Tamo, na središnjem dijelu do zida, bilo je još 11 križeva između kojih nije bilo velikog razmaka – mada je situacija bila slična: drveni

križevi, svježe zemljane humke, neki s imenima a neki samo s brojevima. Onda su nas odveli nazad kroz groblje do glavnog dijela gdje je bio najveći broj križeva.

49. Ovo je bilo prvih dana, tako da je bio jedan glavni red s čije su lijeve i desne strane bili drveni križevi sa zemljanim humkama ispred njih. Bilo je nešto drvenih križeva označenih brojevima po redu, a onda biste naišli na nedosljednost kako neki križevi nisu bili označeni po redu. Mislim da su neki bili dvjesto i više, pa onda četiri stotine, pa onda neki koji su označeni sa tri stotine. Ono što se isticalo bilo je to da na većini njih nije bilo imena. Na ovim križevima je samo bila oznaka NK – što je engleska skraćunica za Nepoznat /NN/, ali mislili smo zašto NK /NN/, zašto ne /?latinska/ skraćunica? Kako smo stajali i gledali ovaj lokalitet a onda i iza toga, a to je bila velika rupa iskopana kopačem, veoma se doimalo da je ovo bilo unaprijed smišljeno za ukop velikog broja leševa na groblju.

50. Tijekom te prve posjete kninskom groblju koja je bila otprilike 10. kolovoza, bio sam sa Mariom Teresom MAURO, iz Humanitarnih poslova UN-a, Kirshore MANDHYANOM, zamjenikom Civilnih poslova sektora Jug, jednim pripadnikom Civilne policije i prevoditeljem. Nisam siguran da li je i EJ FLYNN iz Odjela za ljudska prava UN-a bio s nama tog dana, ali u kasnijim navratima najmanje jedno ili dvoje iz ove skupine UN-ovih zvaničnika bi nadgledalo groblje.

51. Nekoliko tjedana kasnije, pukovnik Andy LESLIE, čini mi se COS /načelnik stožera/ sektora Jug, razgovarao je sa mnom o tome kako je dobio fotografiju groblja iz zraka, načinjenu prije operacije Oluja. Rekao je da fotografija pokazala da je dio groblja izgleda čak i prije napada bio očišćen od nekog starijeg dijela koji je datirao iz vremena prije nedavnog rata. Na fotografiji je bila prikazana veličina groblja, do mjesta gdje grmovi i živa ograda idu paralelno uz zid. Smatrao je, gledajući tu fotografiju načinjenu iz zraka i znajući sada što se desilo, da je velika površina uništena i iskopan da bi se napravilo prostora za ove nove ukope.

52. Mislim da bi ova fotografija mogla biti značajna. Pukovnik LESLIE je rekao da ju je prosljedio šefu Civilnih poslova sektora Jug, Husseinu AL-ALFIJU. Ne znam što je bilo s fotografijom, ali sam saznao poslije od pukovnika LESLIEA da ju je tražio nazad, ali se fotografija nije mogla naći.

53. Naša je procjena bila da je živa ograda koja je išla duž lijeve strane, što graniči s mjestom gdje je bio mali zid uz cestu (koja vodi s glavne ceste), potpuno uklonjena. Taj dio je bio veoma dubok i kako su tjedni odmicali pojavljivalo sve se više grobnih humki s drvenim križevima. Igleđ je bilo takav da, kad se ude od strane gdje je zid, penje se uz tri stepenika i onda se ide posebno napravljenom stazom od bijelog krupnog šljunka između redova svježih zemljanih humki nad grobovima, a na kojima su drveni križevi od kojih su neki označeni brojem i imaju napisano ime, ali većina ima samo broj i slova NK – nepoznat.

54. Na pitanje kolega iz UN-a zašto je tu bila staza od bijelog krupnog šljunka, zvaničnici Civilne obrane su odgovorili da su željeli da znamo da Civilna obrana i vlasti poštuju ukopavanje mrtvih. Sjećam se da ih je jedan zvaničnik iz Civilne obrane opisivao kao "ubijene ili poginule u ratnoj situaciji". Pitali smo koliko je među njima vojnika a koliko civila. Odgovorili su: "Većina ovdje su vojnici." Pitali smo ih kako to znaju? Dato nam je slijedeće objašnjenje – naime, da ako ste vojnik u bilo kakvom konfliktu, nosite pločicu oko vrata na kojoj je broj, no ako su/.../ bez imena ako su u pitanju vojnici. /sic/

55. Jedan zvaničnik Civilne obrane je na groblju pružio još jedno objašnjenje Kirshaw MANDHYANU, tadašnjem zamjeniku šefa Civilnih poslova za sektor Jug. Informacija se sastojala, između ostalog: "Smatrali smo da je veoma mali broj vojnika koje smo našli iz Knina ili s područja Knina. Najveći dio njih je izgleda pobjegao. Čini se da je veliki broj ovih koje smo našli, da su to zapravo bosanski Srbi ili srpski vojnici prethodno JNA. Za vlasti bosanskih Srba, pa čak i za samu Srbiju, bi bilo sramno ako bi se moglo dokazati da su njihovi borci bili uključeni u borbe u Hrvatskoj, i smatramo da je to razlog zašto nisu imali identifikaciju oko vrata, ovo bi se moglo dokazati, ali uniforme na njima upućivale su na to da je to slučaj i to je razlog zašto je veoma mali broj njih jasno identificiran i zašto smo stavili brojeve na njihove nožne palce, da korespondiraju sa brojevima na križu. No ako je bilo ikavih dokumenata na osnovu čega bismo ih mogli identificirati, trudili smo se to navesti u spisku."

56. Moje kolege iz UN-a su pitale zvaničnike Civilne obrane gdje su ti spiskovi? Rekli su da su kod vlasti u Zadru, jer je Knin bio pod nadležnošću Zadra. Pitali smo ih, ako se ljudi već sahranjuju u Kninu, zašto oni kao Civilna obrana iz Knina nemaju

preslike spiskova, za slučaj očevida? Odgovor na ovo pitanje je bio da oni to razumiju ali da proceduru nisu propisivali oni sami. Ovo isto pitanje smo postavljali u narednim tjednima i, zavisno od toga kojeg bismo zvaničnika Civilne obrane pitali, odgovor nikada ne bi bio potpuno isti.

57. Kako su dani i tjedni odmicali, iako se sloboda kretanja poboljšala, kad god bih ja i kolege iz UN-a nenajavljeni obišli groblje, zvaničnici iz Civilne obrane bi uvijek brzo pristigli da nam budu pratnja. Nikada nisam fotografirao u njihovm prisustvu, ali smo napravili niz /snimaka/ u različitim pravcima kako bi se ukazalo na broj križeva nad humkama. Ovi ukopi s drvenim križevima su nastavljeni za ljude koji su sedmicama nakon operacije Oluja pronalazeni ubijeni. Bili su sa čitavog područja, pošto je UN dokumentovao da su se takva ubijanja dogodila na širem području Knina. Sjećam se da je nešto manje od dvije trećine od svih drvenih križeva koji su bili iznad grobova nisu identificirani, /nego/ samo /označeni/ sa "NN".

58. Otprilike sredinom listopada bilo je primjetno da se dio područja gdje je bilo nekoliko dugih redova križeva, s lijeva, s prednje strane groblja, počeo slijegati. Po mišljenju kolega iz UN-a, čist i savršen izgled groblja je možda, na neki način, mogao biti brzo projektovan znajući da će veliki broj međunarodnih predstavnika posjetiti groblje radi vršenja procjena. Gledajući tu površinu koja se sliježe i uništene humke i križeve koji se raspadaju, u kasnijim mjesecima 1995. godine moglo se je ocijeniti da to groblje nije bilo uređeno kako treba. Ulegnuti grobovi su upućivali na to da je groblje kopano i konstruirano u žurbi. Stajalište kolega iz UN-ovog Stožera za sektor Jug koji su također nadgledali groblje je da bi ono trebalo biti kompletno ekshumirano od strane Međunarodnog suda za ratne zločine. Drugo je pitanje da li postoji neka ekspertna metoda da se identificiraju tijela ispod križeva označenih sa NN.

59. Također sam obišao groblje u Gračcu, oko 60 km sjeverno od Knina. Groblje se nalazi na obodu grada. Ljudi koji su pokopani iz operacije Oluja, pokopani su na lijevoj strani groblja, gledano s glavne ceste. U UN-ovom sektoru Jug su znali da je mnogo ljudi koji su ubijeni u vojnom napadu na Medak, u prvoj polovini rujna 1993. godine, sahranjeno na ovom groblju, na desnoj strani. Moj prvi posjet sa kolegama iz UN-a bio je posle otprilike 10 dana ili dva tjedna. Koliko se sjećam, Civilna policija UN-a u Gračcu je prva informirala Stožer sektora Jug da se ubijeni na tom području

pokopavaju na tom groblju. Vidjeli smo da je Hrvatska vojska uspostavila kontrolni punkt tik izvan groblja.

60. Kada sam prvi put otišao tamo s kolegama iz Stožera sektora Jug i iz UN-ovog HRAT-a, na kontrolnom punktu kod groblja nam nisu dozvolili pristup i rečeno nam je da prvo moramo otići u policijsku postaju u Gračac. U policijskoj postaji smo čekali više od jednog sata. Dežurni policajac dojmio se da nije siguran mogu li nam dati odobrenje i tražio je zvanični pisani zahtijev iz UN-a za obilazak groblja.

61. Na kraju nam je dozvoljeno da odemo na groblje. Otkrili smo da, za razliku od Knina, nije bilo prezentacije kao, /?primjerice, one/ o stanju grobova. Iznad novih humki zemlje vidjeli smo 30 drvenih križeva. Na otprilike polovici je bilo imena, ali su bili poredani prema drugačijem brojčanom nizu nego kod onih u Kninu: /?brojčani niz/ je opet bio nepravilan. Zvaničnik UN-a koji je skoro svakodnevno obilazio groblje bio je Peter SOUCEK, Čeh, zvaničnik iz Civilnih poslova koji je bio zadužen za područje Korenica, Like, Gračca. U to vrijeme je putovao iz Knina iz Stožera sektora u Otočac, Korenicu, a na povratku, zaustavio /bi/ se na gračačkom groblju radi evidentiranja ili radi ažuriranja /stanja/.

62. Tijekom nekoliko obilazaka, a kako se broj križeva povećavao, zabilježili smo /stanje/ putem fotografija i skica, kao što smo to učinili i na kninskom groblju. Ljudi iz Civilne obrane su nas i ovdje nadzirali. Jedan dan smo stigli bez najave i prošli kroz ulaz, idući prema križevima, no Civilna obrana je pristigla prilično brzo.

63. Pitali smo ih za redoslijed brojeva na križevima. Ovo se ponovno činilo nejasnim. Peter SOUCEK mi je rekao da je jednog dana, otprilike tri tjedna poslije operacije Oluja, došao i detaljno razgovorao sa zvaničnicima iz Civilne obrane. Objašnjenje je bilo da su vreće bile u zemlji i da su prvobitno stavljena drvena obilježja umjesto križeva i da nije bilo nikakvog broja. To je zatim prekriveno zemljom. Peter je rekao da je upitao: "Ali kako možete staviti križ s brojem kad je grob sad potpuno zakopan, a prije ste rekli da se spisak nalazi u policijskom centru u Gračcu?" Reкао je da /ga/ je pitao kako znaju koji broj trebaju staviti na koji križ. Zvaničnik je odgovorio da će znati jer će iz policijskog centra stići numerirani križevi koji će biti zabodeni u zemlju. Reкао je da nema jasnog objašnjenja da su znali koji je broj ili križ točan da bi se on stavio na grob, kad je on već bio pokriven zemljom. I ponovno, gdje je lista?

Zvaničnici su mu, baš kao i oni na kninskom groblju, rekli da je spisak u Zadru. Znam da su iz Civilnih poslova u UN-ovom Stožeru za sektor Jug učinili/.../ da su se raspitivali preko našeg Ureda za vezu Civilnih poslova u Zadru. Došlo je i do posjete zvaničnika UN-ovog sektora Jug, posredstvom Civilnih poslova, kako bi zamolili vlasti u Zadru za spisak. Ovo je bilo otprilike četiri tjedna nakon operacije Oluja. Po mom sjećanju, odgovor na raspitivanje u svezi sa spiskom bio je taj da su podpredsjednik vlade i njegov kabinet u Zagrebu vodili spiskove za, kako je UN-u rečeno, svrhu budućeg pozivanja na to i koordinaciju.

64. Ne znam kakvi su rezultati raspitivanja od strane Stožera misije UNPROFOR-a u Zagrebu. Znam da su se zvaničnici UN-a u Stožeru sektora Jug /?pitali/ kako je moguće provesti očevid ili nastavak očevida kada spiskovi nisu dostupni na lokacijama gdje su ljudi ubijeni. Također se ne sjećam da li smo mi u Stožeru sektora Jug primili informaciju o organizaciji ukopa.

65. Na gračačkom groblju nismo vidjeli da je vršeno ikakvo otkopavanje buldožerom. Iako je Gračac pomalo zabačen, činjenica da smo imali ograničenja i da smo bili nadgledani, i da nikakva jasna istraga na lokalitetu od strane UN-a nije bila moguća, to nalaže da bi, kao i u slučaju Knina, groblje trebalo biti istraženo od strane Međunarodnog suda za ratne zločine, putem temeljite ekshumacije tijela onih koji su tu pokopani.

66. Još jedno groblje za koje je Stožeru UN-ovog sektora Jug bilo poznato da je na njemu ubilo ukapanja proisteklog iz operacije Oluja bilo je groblje u Korenici, ka sjevernom dijelu sektora. To groblje nisam nikada obišao. Prema saznanjima dobijenim od Petera SOUCEKA koji jeste obišao ovo groblje, tamo je sahranjeno 11 ili 12 osoba, a moguće i više, i to ispod drvenih križeva. (Čuo sam jednu priču o tome tko bi oni mogli biti, ali ne znam da li je bilo dodatnih UN-ovih informacija iz Civilnih poslova iz Korenice).

67. Pitali ste o incidentu koji se dogodio u Gruborima, u dolini Plavno, što je oko 45 minuta vožnje od Stožera UN-ovog sektora Jug u Kninu.

68. Incident se dogodio u subotu, 25. kolovoza 1995. godine. Dan ili dva prije, 23. ili 24. kolovoza, jedan od UN-ovih akcionih timova za ljudska prava (HRAT) s kojim sam ja bio, posjetio je selo, mislim da se zvalo Đurići, na zapadnoj strani doline Plavno prema Gruborima. Grubori su mali zaseok, locarian visoko, na istočnoj strani doline. Na sastanku u selu na zapadnoj strani, koje smo posetili dan ili dva ranije, seljaci su nam rekli da se boje jer su ljudi u vojnim uniformama bili u selu i da su ubili dva stanovnika sela i zapalili jedan objekt. Pokazali su nam mjesto ukopa, na kraju sela, u polju, gdje su rekli da su pokopali to dvoje ubijenih. Pitani su da li bi mogli identificirati vojnike. Odgovorili su da su ti vojnici govorili hrvatskim akcentom. Iako je selo bilo udaljeno, rekli su da se plaše da bi druga vojska mogla doći.

69. Poslije razgovora, pitali su nas što da rade. Iz UN-ovog akcionog tima za ljudska prava i Civilnih poslova su im rekli da je ovo slučaj za lokalnu policiju, da je lokalna policija sada hrvatska, ali da je važno da navedu lokalnu policiju da dode. Moje kolege su im rekle da je za sigurnost odgovorna lokalna policija. Djelovali su nevoljno, ali su pristali da se održi takav sastanak uz prisustvo UN-a. Pitali smo koliko ima zaselaka u dolini Plavno, a oni su odgovorili da ih ima mnogo i da ljudi žive od zemlje. Dolina Plavno izgleda kao velika potkova, u koju se ulazi s ceste koja vodi natrag u Knin. Nema drugog prilaznog puta. Otišao sam s kolegama iz UN-a u policijsku postaju u Kninu gdje su oni informirali dvojicu policajaca o onome što je UN-u rečeno da se dogodilo u selu. Mislim da je došao ondašnji načelnik policije Knin. Upitan je da li bi policija sutra došla na sastanak sa stanovnicima sela, obzirom da mi smatramo da je ovo policijska nadležnost. Nakon razgovora, rekao je da je u redu, da će policija doći. Sjećam se da su moje kolege iz UN-a rekle gdje se selo Đurići nalazi. Mislim da je predloženo da se sastanak održi oko 13:00 sati ali se sjećam, nakon što je policija informirana, da smo se dogovorili otići tamo malo ranije, da bismo rekli seljacima.

70. U jutro 25. kolovoza, bilo je nekoliko kolega iz UN-a, uključujući UN-ove akcione timove za ljudska prava, ljudi iz Civilnih poslova, Civilne policije UN-a, UNHCR, jedan ili dva prevoditelja. S nama je također bila TV ekipa UN-a iz glavnog ureda za tisak u Stožeru misije u Zagrebu. Došli su s idejom da snime reportažu o Plavnom i da obave razgovor sa seljacima i hrvatskom policijom.

71. Ušavši u dolinu, skrenuli smo lijevo i krenuli cestom koja će nas odvesti u pravcu sela, na sastanak. Nakon kraće razdaljine vidio sam neobičan prizor. Dolina Plavno je prilično izolirana ali sam ipak na desnoj strani uske ceste vidio 11 ili 12 parkiranih kombija i džipova. Sva vozila UN-a su se zaustavila da vide što je to. Ja, EJ FLYNN iz HRAT-a, Maria Teresa MAURO, Humanitarni poslovi, Benny OTIM iz UNHCR-a i Civilna policia UN-a smo razgovarali o tome što smo vidjeli, a televizijska ekipa UN-a je snimila kolonu vozila. Sjećam se da je većina kombija bila bijele boje a da su džipovi bili plavi. Mislim da su neka vozila imala oznaku na vratima a neka su bila bez ikakve oznake. Složili smo se da je ovo bilo čudno jer, čak i da je ovo policija koja je došla pružiti sigurnost selu, 11 ili 12 džipova i kombija mogu prevesti 60 i više ljudi. Zašto toliko mnogo? Zašto bi netko vozio prazan kombi u mjesto kao što je Plavno? Najčudnije nam je bilo to što vozila bila ostavljena a da ih nitko nije čuao. Nije bilo živog stvora unaokolo. Bili smo malo zabrinuti jer smo mislili da ova kolona vozila ima neke veze sa selom koje smo trebali obići. Vratili smo se u naša UN vozila i otišli u selo, par stotina metara dalje cestom, skrenuvši zatim lijevo ka samom selu. No, hrvatskoj policiji nije bilo traga, niti je itko od seljana vidio bilo koga od lokalne policije.

72. Na sastanku, stanovnici sela su naveli da su rekli nekolicini ljudi iz drugih zaselaka da oni dalje prošire vijest da će se održati sastanak s UN-om i policijom, tako da su i drugi ljudi došli predstavljati svoje zaseoke u dolini Plavno. Jedan od njih je bio Jovan, iz zaseoka preko doline, koji je rekao da se borio u Drugom svjetskom ratu i da se nadao će ovi problemi proći. Nakon otprilike pola sata, izašao sam iz sobe gdje se održavao sastanak, na svjež zrak. Jedan od mojih kolega koji je bio vani rekao je da mu se učinilo kako je čuo nešto poput pucanja iz vatrenog oružja u daljini. Nakon nekoliko trenutaka popeo sam se vanjskim stepenicama na krov kuće. S krova sam čuo još par hitaca. Dolazili su iz pravca preko doline. Pridružio mi se kolega iz UN-a; mislim da je bio iz Civilne policije UN-a. Onda sam shvatio da vidim nekoliko oblaka dima kako se uzdižu sa istog djela doline odakle su dolazili pucnji. Nije bilo puno dima, ali je to očito bio novonastali dim. Sišao sam dole i ukazao na ovo. Nekoliko ljudi je već izašlo van sa sastanka i išli su gore na krov da to vide. Bili smo zabrinuti jer smo proteklih tjedana vidjeli toliko puno podmetnutih požara i kuća u plamenu. Jovan je bio taj koji je pogledao preko doline rekavši da to dolazi iz pravca Grubora. Rekao je: "Znam, jer to je moje selo."

73. Neki od nas su sjeli u 3 ili 4 vozila i krenuli. Jovan je bio s nama. E.J. FLYNN, šef Akcionog tima za ljudska prava bio je s ekipom UN TV-a u jednom vozilu, Benny OTIM, šef UNHCR-ovog ureda u Kninu, u drugom, a bila je i Danielle koja sad radi za Međunarodni komitet Crvenog križa u Kninu, zatim jedan pripadnik Vojnih promatrača UN-a, ja i /? netko iz/ Civilnih poslova UN-a. Do donje ceste koja je na suprotnoj strani doline Plavno smo stigli za oko 10 minuta, a koja uz veoma strmu i krivudavu šljunkovitu stazu vodi prema Gruborima. Po kiši koja je sad već lila naišli smo na 2 žene koje su silazile odozgo. Bile su u nevolji. Mi smo se zaustavili. Vikale su ka nama "vojnici" i "pucaju". Bile su u panici.

74. Nastavili smo uz veoma strmu pošljunčenu stazu još 3 kilometra do vrha. Ušli smo u selo. Dočekale su nas tri starije žene koje su bile u stanju šoka, kuće i objekti oko njih su gorjeli. Momentalno je nastupio metež. Ekipa UN televizije počela je snimati. Našli smo 3 žene. Jovan, koji pošao sa nama, ih je znao. Bio je u šoku od onoga što je vidio. Kuća i štala s prednje strane sela u koje smo došli su gorjele. Još kuća duž male uzane staze na vrhu i na desnoj strani sela bilo je zapaljeno i uništeno. Krovovi su se urušili. Drugo osoblje UN-a je provjerilo da li ima još seljana. Nisu našli nikoga ali su u jednoj maloj ulici vidjeli četiri svinje ubijene iz vatrenog oružja. Štala, za koju nam je rečeno da je unutra stoka, bila je u plamenu.

75. Onda smo otišli do jedne druge kuće koja je gorjela. Jedna od tri žene na koje smo naišli, Milica GRUBOR, nije mogla naći svog supruga, Jovana-Danjana GRUBORA, koji je imao 73 godine. Rekla nam je da misli da je on bio u kući čiji se krov urušio i da možda nije izašao iz kuće. TV ekipa UN-a snimila je sve što sam opisao. Zatim smo EJ FLYNN, Maria Teresa MAURO, Benny OTIM, ja i, koliko se sećam, Daniela odlučili da odemo direktno u Knin kod generala ČERMAKA. Svi smo smatrali da se činilo da je ovo namjieran napad na selo gdje žive stari ljudi. Susretali bi se sa sličnim situacijama u tjednima prije, ali smo tijela ubijenih ljudi ili zapaljene kuće otkrili tek poslije događaja.

76. Trebalo nam je oko 45 minuta da dodemo do Knina i ravno do ureda generala ČERMAKA, vojnog upravitelja. Moje kolege iz UN-a su željele uložiti direktan protest i dobiti objašnjenje. Rečeno nam je da general ČERMAK nije tu i susreli smo se s njegovim pomoćnikom, časnikom za vezu, DONDOM (kasnije mi je rečeno da je on pukovnik po činu). Kolege iz UN-a i UNHCR-a su veoma jasno predočile što smo vidjeli. Isprva se doimao neobaviještenim, ali je zatim, kada mu je ponovno

objašnjeno što se dogodilo./.../ Odgovorio je da je moguće da je u tom području bila vojna akcija jer je njima bilo poznato da tu postoji veliki broj vojnika Srpske Krajine za koje se smatralo da su u okolnim šumama. Rekao je da je veliki broj ovih operacija u tijeku da bi se obezbjedilo da to područje bude sigurno i bezbjedno. Moje kolege i ja smo naglasili da selo Grubori uopće nije ni blizu bilo kakve šume. To selo je u blizini strmih brda. Ako biste došli iz doline da se /tu/ sklonite, bilo bi vam jasno da je to jedan mali zaseok koji bi brzo mogao biti opkoljen. Moje kolege su jasno stavile do znanja da to nije mjesto gdje su se vojnici krili ili /?uživali/ bilo kakvu vrstu zaštite. To su sve bili starci. Naše stajalište je da su njihove reakcije bile iskrene, da su bili ugroženi i da nisu znali zašto su napadnuti. Sjećam se da je rekao kako će obavjestiti druge dužnosnike i jedinice da provjere ovu priču. Moje su kolege jasno dale do znanja da žele da general ČERMAK bude obaviješten i zahtijevale da se pokrene istraga i da UN očekuje izvješće o tome što je urađeno.

77. Poslije krećeg vremena, natrag u Stožeru UN-ovog sektora Jug, nizozemska TV ekipa je ušla u Ured za tisak. Odlučio sam da se vratim u Grubore s još nekoliko kolega da provjerimo kakva je situacija. Ova nizozemska TV ekipa je pošla s nama. Tada je već bilo rano večer, ali još uvijek se vidjelo. Nisam siguran da li se je TV ekipa UN-a vratila s nama, jer su pokušavali isposlovati intervju s generalom ČERMAKOM.

78. Mislim da je bilo oko 18:00 sati ili malo poslije kad smo stigli. Bilo nas je troje ili četvero. Dočekalo nas je šest žena. Jedna od njih, Marija GRUBOR, nam je posredstvom prevoditelja rekla da želi da požurimo ka jednoj maloj kući koja nije izgorjela. Plakala je. Odvela nas je do male kuće koja je izmakla požarima. Povala nas je gore uskim stepenicama. U gornjoj spavaćoj sobi nam je pokazala lež jednog starce. Rekla je da je to bio Miloš GRUBOR, star 80 godina. Ležao je u pidžami pored svog kreveta u lokvi krvi. Poblížim pregledom od strane Civilne policije UN-a kao i ljudi iz Ljudskih prava, /vidjelo se/ da je bio dva puta ustrijeljen kroz glavu. Izgledalo je da su meci ispaljeni iz neposredne blizine. Jedna rupa od metka bila je vidljiva iza njegovog lijevog uha dok je izlazna rupa bila na vratu. Napravio sam nekoliko fotografija.

79. Izašli smo vani i Jovan nam rekao da podemo s njim. Odveo nas je u kuću koja je bila na vrhu sela. Krov i vrh kuće su bili spaljeni. U hodniku je na podu ležalo

beživotno tijelo jednog muškarca. Nismo vidjeli nikakve rane od metaka ali bila je lokva krvi. Pomislio sam da izgleda kao da je izmasakriran. Jovan nam je objasnio kako ga je mrtvog našao u obližnjem polju u kojem je bio i izvjestan broj ubijenih krava. Odveo nas je u to obližnje polje gdje je rekao da je našao ovog čovjeka mrtvog, što nije bilo dalje od 250 metara. Rekao nam je da ga je uspio unijeti u /?predsoblje/ pokojnikove kuće. Vratili smo se u hodnik ove kuće. Vidjeli smo da je pokojnik bio rasječen kroz vrat, sa ubodom u prsa. Načinio sam nekoliko fotografija lica mjesta. Jovan nam je rekao da je ime pokojnika Jovo GRUBOR, kojemu je, kako mu je rečeno, bilo otprilike 65 godina. Primjetili /takoder: zabilježili/ smo da je pokojnik na sebi imao civilnu odjeću.

80. Otišli smo do jedne druge kuće gdje su nekolicina starica i Jovan našli posmrtno ostatke žene koja je bila zapaljena. Mogao sam vidjeti ostatke dijela njene ruke i šake. Ležali su u ruševinama i pepelu kuće. Prema onome što su Jovan i druge žene rekle, razumio sam da bi ovo mogli biti posmrtni ostaci majke iste one žene koja nam je, kad smo tog jutra stigli, rekla da misli da joj je suprug umro u kući koja gori. Za nju nam je rečeno da se zvala stara Marija GRUBOR, da joj je bilo oko 90 godina. Kolege iz UN-a su vidjele tijela dvoje drugih, muškarca i žene, u obližnjem polju. Rečeno mi je da su ustrijeljeni i ubijeni. Jedan od njih je bio Đuro KORANOVIĆ, star oko 41 godinu i Mika GRUBOR, stara 51 godinu.

81. Nizozemska TV ekipa je snimila ono što nam je bilo pokazano. Nisam siguran, ali mislim da su podijelili svoju kazetu sa UN-ovom TV ekipom i obratno. Kuće su se još dimile. A u štali koja je izgorjela je moralo biti krava sudeći po neprijatnom mirisu a i mogli su se vidjelti kosturi stoke. Procijenio sam da je u zaseoku bilo oko 25 kuća i nekoliko štala. Izbrojali smo da je 12 zapaljeno i izgorjelo. Razgovarali smo sa ženama. Pitali smo ih o tome kad su ujutro, kad smo ih sreli to jutro kako idu niz cestu, vikale "vojnici". Pitali smo ih da li bi ih mogle opisati i koliko ih je bilo. Odgovorile su da su to bili vojnici a da su na sebi imali jednu vrstu maslinosto-zelene boje. Rekle su da se sjećaju da su vojnici na ramenu imali /?šarenu/ traku u boji.

82. Nekoliko dana nakon toga vidio sam izvješće hrvatskih medija - HRT-a. Opisao je posjet generala ČERMAKA Gruborima i njegovo objašnjenje onoga što se dogodilo. U reportaži je rečeno da je on tamo otišao zajedno s drugim dužnosnicima u nedjelju, 26. kolovoza. Njegovo objašnjenje, kako je medijima rečeno, je da su hrvatske

jedinice izvele operaciju i da su naišle na skupinu srpskih terorista, hici su ispaljeni iz sela pa je dejstvo u odgovoru bilo da se reagira na ovu pucnjavu. U unakrsnoj vatri desio se ovaj pokolj, što je veoma žalosno. Požari su uzrokovani teškim sukobom. U izvješću je objasnio da je on: "... osobno otišao... da osobno vidim tok akcije, tako da se znaju istina i činjenice".

83. Televizijska ekipa UN-a je također razgovorala s generalom ČERMAKOM, kasnije tijekom 26. kolovoza. U biti je dao isto objašnjenje onoga što se dogodilo. Izjavio je da *"... kao što znate, još uvijek ima manjih odmetničkih i terorističkih skupina razbacanih po terenu... antiterorističke jedinice naše policije trenutačno čiste teren... U jednoj takvoj borbenoj akciji jučer, koja je pokrila 100 četvornih kilometara teritorija prema Plavnom i Gruborima... izbila je neka borbena akcija. U selu Grubori, jedna ili dvije kuće su se zapalile i jedan srpski terorist je uhvaćen. Također smo našli tijelo jednog hrvatskog vojnika... bio je vezan žicom i s rukama na ledima."* Upitan od strane TV ekipe UN-a da opiše borbenu akciju koja se odigrala u selu, odgovor je bio: *"... kada se radi o čišćenju na terenu, mi prakticiramo okruženje. Kako je oko 500 naših pripadnika specijale policije okruživalo područje i napredovalo prema selu, na njih je otvorena vatra. U tom momentu naša je policija uzvratila vatru što je razlog zašto su ljudi ranjeni i zašto su se kuće zapalile."*

84. Vidjevši izvješće hrvatskih medija kolege iz UN-a su bile iznenadene. Iz opažanja UN-ove skupine koja je otišla u Grubore ujutro kad se desio incident, ne mislim da je, s nekoliko ispaljenih hitaca, ono što smo mi čuli bilo razmjena vatre koja bi označila nekakvu vrst sukoba. Kad smo prvi put čuli pucnje s drugog kraja doline, to je zvučalo kao oružana vatra ali manjeg obima. Nešto kao "beng, beng, beng", pa onda pauza, pa onda opet "beng, beng", pa druga pauza i možda zvuk još nekoliko pojedinačnih pucnjeva. I gotovo u isto vrijeme kao i ovi pucnji, kroz drveće su se pojavili oblaci dima. Iako smo mi bili preko puta, na drugoj strani doline, bio je to brisani prostor, čistina, nije bilo brda ili objekata koji bi zaklanjali pogled. Tada je još uvijek padala slaba kiša ali je bilo vidljivo. Zvuk je ličio na pojedinačna ispaljenja koja su dolazila s iste lokacije.

85. Poslije pročitanih izvješća iz medija, i poslije transkribovanja razgovora koji je obavila TV ekipa UN-a, Akcioni tim/ovi UN-a za ljudska prava i ja smo se vratili da obidemo Grubore. Mislim da je to bilo slijedećeg dana, jer su iz našeg Ureda za tisak

napravili izvješće o događanjima u Plavnom-Gruborima, sa vremenima, što je se gdje dogodilo. U izvješće je uključen razgovor koji je UN-ov HRAT obavio 27. kolovoza sa šest žena i jednim muškarcem – Jovanom – koji još uvijek žive u Gruborima. Moje izvješće nosi datum 30. kolovoza 1995. godine. Izvješće su pogledali UN-ovi akcioni timovi za ljudska prava i UNHCR a poslana je i kopija u Zagreb, u Glavni UN-ov ured za tisak u Stožeru misije.

86. Ovih šest žena je reklo da su oko deset sati i trideset minuta, onog jutra kada je izvršen napad, otišle do škole u Basiniću /sic/. Rekle su da je bila djelomično uništena u akciji 19. kolovoza. Rekle su da su pošle misleći da će kasnije tijekom jutra sresti pripadnike UN-a da bi čule /?kakvo je sigurnosno stanje/. Jovan je rekao da će on, uslijed toga što je seljanima iz Grubora i okolnih zaselaka prilično daleko da idu pješice preko doline do sela gdje se održavao sastanak, otići kao predstavnik a da će se ljudi iz zaselaka oko Grubora okupiti i čekati kod školske sale. Neke od žena su rekle da su otišle preko polja do škole a da su usput, kada su došle do staze, srele dvije skupine vojnika. Rekle su da ih je bilo između 10 i 20 u svakoj skupini. Bojale su se i nisu gledale direktno u njih, ali su rekle da su vojnici imali zelene uniforme. Jedna skupina se kretala prema selu /?Rusići/ a druga je išla naviše pošljunčenom uličicom /sic/. Ubrzo poslije toga su se vratile u Grubore.

87. Na kraju razgovora koje su iz akcionih timova za ljudska prava obavili sa 7 stanovnika sela Grubori, seljanima je pročitan prijepis izvješća kojeg je napravila TV ekipa UN-a s generalom ČERMAKOM.

88. U isto vrijeme kada se vodio razgovor, neki od nas su malo razgledali po selu. Tijekom razgledanja, ponovno smo se vratili do kuće koja je imala malu spavaću sobu na spratu gdje smo prethodno našli tijelo starca u pidžami, koji je nađen ustrijeljen u glavu. Bili smo zatečeni kad smo vidjeli mrlje od krvi i da su dvije čahure od metaka još uvijek na podu. Nismo vidjeli nikakvu traku kojom bi se zapečatila kuća, a što bi označilo da se vodi istraga.

89. Kakva je bila svrha 11 ili 12 praznih kombija i džipova parkiranih na desnoj strani ceste koje je naš UN tim vidio kad smo se dovezli u dolinu Plavno na sastanak? Oni su bili tu kada smo napustili drugu strane doline kako bismo požurili u Grubore. Moje razmišljanje je bilo da, uslijed toga što je bilo tako puno vozila -kombinacija kombija

i džipova- oni su mogli prevesti jedinice da izvedu vojnu akciju čišćenja. Koliko ja znam, UN-ov sektor Jug nije primio /?obavijest/ o istrazi hrvatske policije. Niti je po pitanju Grubora bilo objašnjenja o tome kako jedan starac koji je bio u svojoj spavaćoj sobi, u pidžami, pored svog kreveta i nasuprot prozora, mogao biti uhvaćen u unakrsnoj vatri. Također, UN-u nije pruženo objašnjenje koje bi razjasnilo kako to da jedan starac u civilnoj odjeći, u unakrsnoj vatri, umro u polju s ranama od uboda?

90. **Sjećam se još jednog drugog incidenta u Varivodama, kod Kistanja;** jedno malo selo i mjesto gdje se, kako je izgledalo, dogodilo nekoliko ubojstava u istom danu. Bio u svom uredu za tisak u sektoru Jug, uveče u nedjelju 1. listopada, kad sam primio poziv iz Hrvatskog helsinškog odbora /HHO/, jedne nevladine organizacija za zaštitu ljudskih prava. Zvali su da pitaju da li je UNPROFOR iz UN-ovog sektora Jug počeo bilo kakvu istragu onoga što je pozivatelj opisao kao "ubojstvo 12 lica" u Varivodama. Otišao sam da provjerim ovo sa Civilnom policijom UN-a kao i u uredu Vojnih promatrača UN-a u Stožeru. Oni nisu imali informacija o takvom incidentu.

91. Da bi se ovo istražilo, UN-ov akcioni tim za ljudska prava, Vojni promatrači UN-a, Civilna policija UN-a, predstavnici Civilnih poslova i ja smo otišli u Varivode sutradan u 06:00 sati. Nismo vidjeli nikakvu vojnu akciju, ali su moje kolege iz UN-a smatrale da ima znakova nasilne situacije.

92. Vojni promatrači UN-a su znali da su njihove kolege iz Šibenika redovno obilazile selo i da poznaju veliki broj stanovnika. Iz Civilne policije UN-a su rekli da su i oni poznavali neke od stanovnika. Prema vojni promatračima UN-a izgleda da su, nakon što su ljudi izbjegli pred operaciju Oluja, 4 i 5. kolovoza, ostali samo stariji ljudi, od kojih je većina starija od 70 godina.

93. Ono što je akcioni tim za ljudska prava primjetio tijekom detaljne ophodnje pešice selom, u kojem su neke kuće bile spaljene a neke djelomično oštećene, bilo je pet lokacija na kojima su se mogle vidjeti velike mrlje od krvi. Sve mrlje od krvi bile su ili na ili blizu kućnih pragova. Na jednoj lokaciji za koju su Vojni promatrači UN-a znali da su tu živjeli jedan muškarac ili žena, mrlje od krvi bile su na zidu, lijevo od ulaznih vrata, kao i na obližnjem starom štednjaku. Moje kolege iz UN-a su smatrale da bi ovo moglo upućivati na to da su ih upucali blizu jedno drugog. Na jednoj drugoj lokaciji nadene su dvije odvojene lokve krvi, u dvorištu u blizini prednjeg dijela kuće.

Znakovi rupa od metaka su se mogli vidjeti u zidovima. Prema promatračima iz Civilne policije UN-a, ovo je bila kuća za koju su znali da je starac /u njoj/ lošeg zdravstvenog stanja. Tijekom njihove zadnje posjete tjedan dana prije, zatekli su ga, kao i obično, u krevetu u prednjem dijelu kuće. Pješke smo obišli područje i našli još tri lokacije na kojima su bile velike mrlje od krvi.

94. Na obje pomenute lokacije, akcioni tim za ljudska prava UN-a je našao nekoliko pari kirurških rukavica. Pretpostavljali smo da ih je nosila hrvatska policija ili Civilna obrana ili medicinsko osoblje kao i to da su tijela odnešena. Iz NVO Helsinški odbor nam je rečeno, mada to nisu to mogli potvrditi, da su svi leševi nađeni 29. rujna, dan poslije navodnih ubojstava. Akcionom timu za ljudska prava UN-a su dali spisak od 12 lica koja su naveli kao ubijena. Iz ove nevladine organizacije su rekli da su oni informirani da su sva tijela prenešena zračnim putem u Knin.

95. Tijekom redovnog nadgledanja kninskog groblja, tog istog dana, 2. listopada, obišli smo groblje. Tamo smo otkrili nekoliko novih drvenih križeva. Među njima je bilo devet križeva s imenima koja su odgovarala imenima devetoro lica sa spiska od njih 12 koji je obezbijedio Helsinški odbor. Svi umrli su bili starosti između 75 i 82 godine.

96. Jedno izvješće koje je UN-ov sektor Jug primio bilo je od Ante TICICA /sic/ /?TIČIĆA/, koji je otišao u Varivode posjetiti svoje roditelje otprilike u petak, 29. rujna. Po dolasku pred selo pristup mu nije bio dozvoljen i /?policiji vršenje očevida/. Rečeno mu je da se tamo vrši nekakva "obuka" što je on smatrao upitnim. Odlučio je nazvati telefonom zadarsku policiju i razgovarao s višim časnikom, gospodinom Ademom MEHMEDOVIĆEM koji mu je rekao da "su njegovi punac i punica među ubijenima".

97. Značajan aspekt u svezi sa incidentom u Varivodama bio je taj da gotovo dva mjeseca nakon operacije Oluja i usprkos uvjerenjima koja su pružale hrvatske vlasti u Kninu da će biti više policijskih ophodnji i da će se ulagati više truda u sigurnost, osjećaj bezakonja se nastavljao. To je bio aspekt koji su mnogi reporteri iz međunarodnog tiska, koji su posredstvom našeg ureda otišli u Varivode, registrirali i o njemu izvještavali. Među njima su bili /novinari/ Associated Pressa, New York Timesa, ABC TV-a i CNN-a.

98. Naša Civilna policija UN-a je pratila očevid koji je izvršila hrvatska policija. Naš Ured za tisak UN-ovog sektora Jug je imao dosje UN-ovih izvješća o ovom incidentu i o naporima glede očevida.

99. Kao što smo se dogovorili, pružiću dodatne informacije glede drugih opservacija – o napadu izvršenom 4. kolovoza '95. tijekom operacije Oluja i o tome što smo ja i osoblje UN-a vidjeli tijekom i nakon napada, kao i o snimljenim fotografijama.

Ovu Izjavu sam pročitao na engleskom jeziku i ona sadrži sve što sam rekao po mom znanju i sjećanju. Izjavu sam dao dobrovoljno i svjestan sam da se može upotrijebiti u sudskom postupku pred *Međunarodnim sudom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava počinjenih na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991*, kao i da mogu biti pozvan da javno svjedočim pred Sudom.

Potpis: Alun ROBERTS

Datum: 27. kolovoza 1997. godine